

Handreiking *Participatief video onderzoek met senioren*

Colofon

Copyright © 2023 Werkplaats Sociaal Domein Den Haag & Leiden

Auteurs: Margaret von Faber (Hogeschool Leiden) en Zsuzsu Tavy (Haagse Hogeschool)

Projectcoördinatie: Margaret von Faber, Zsuzsu Tavy en Lucas Westerbeek (De Frisse blik & Bromet Film School)

Afbeeldingen: Lucas Westerbeek (De frisse blik & Bromet Film School), Margaret von Faber en Zsuzsu Tavy

Omslagfoto: Lucas Westerbeek (De frisse blik & Bromet Film School)

Eindredactie: Suzan van der Pas (Hogeschool Leiden)

Vormgeving en lay-out: Creja ontwerpen

Subsidienummer VWS: 90001107

ISBN: 9789083267029

Alles uit deze uitgave mag, mits met bronvermelding, worden vermenigvuldigd en openbaar gemaakt.

Deze uitgave is onderdeel van de Werkplaats Sociaal Domein Den Haag & Leiden, een samenwerkingsverband tussen regionale gemeenten en instellingen en Hogeschool Leiden en De Haagse Hogeschool, in samenwerking met het Ministerie van VWS.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Voorbereiding	9
2. Aan de slag !	13
3. Werving deelnemers	15
4. Opzet bijeenkomsten	17
5. Presentatie en discussie	25
6. Monitoring en opvolging	27
7. Rollen van de onderzoeker	29
8. Voorbeelden van geslaagde projecten	33
Bijlage 1 - Voorbeeld opbouw bijeenkomsten	42
Bijlage 2 - Toestemming gebruik geluidsopnames en beeldmateriaal	44
Bronnen	46

Inleiding

In deze handreiking vindt u handvatten om een project op te zetten waarin senioren zelf filmpjes maken over verbeterpunten in hun eigen leefomgeving. De filmpjes worden gedeeld met relevante stakeholders om concrete verbeteringen teweeg te brengen en bij te dragen aan het creëren van een leeftijdsvriendelijke omgeving.

Voor wie is deze handreiking?

Deze handreiking kan gebruikt worden door onderzoekers, docenten en studenten die samen met senioren willen onderzoeken wat verbetermogelijkheden zijn om de leefomgeving leeftijdsvriendelijker te maken.

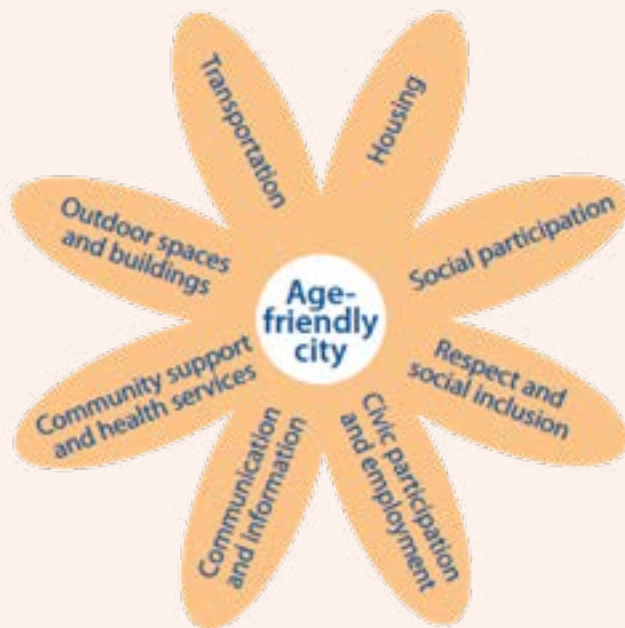
Wat verstaan we onder een leeftijdsvriendelijke omgeving?

Met het oog op de vergrijzing en de toename van het aantal senioren dat in steden zal wonen de komende jaren, is het creëren van leeftijdsvriendelijke steden en gemeenschappen van groot belang. Een leeftijdsvriendelijke omgeving is een omgeving die voldoende voorwaarden biedt om daar prettig oud te worden en er te kunnen blijven wonen.

Voorbeeld filmfragment Den Haag: knelpunt voor voetgangers in de openbare ruimte.

In deze handreiking gaan we uit van het model van *Age friendly cities and communities* van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO, 2007).¹ Dit model onderscheidt diverse aspecten die van belang zijn: voldoende mogelijkheden voor (openbaar)vervoer; toegankelijke gebouwen en schone en veilige openbare ruimte; passende huisvesting; mogelijkheden voor betaalbare en toegankelijke activiteiten; begrijpelijke communicatie en informatie; respectvolle benadering en aandacht voor senioren; maatschappelijke participatie en werkgelegenheid; voldoende voorzieningen van zorg en welzijn (zie afbeelding).

Model: De elementen van een leeftijdsvriendelijke stad (WHO 2007)

.....

1 https://www.who.int/ageing/publications/age_friendly_cities_guide/en/

Waarom senioren als co-onderzoeker(s)?

Het creëren van een leeftijdsvriendelijke omgeving begint met de participatie van senioren in besluitvormingsprocessen binnen thema's die over hun leven gaan (WHO, 2016). De WHO definieert participatie als *"a process by which people are enabled to become actively and genuinely involved in defining issues of concern to them, in making decisions about factors that affect their lives, in formulating and implementing policies, in planning, developing and delivering services and in taking action to achieve change"* (WHO, 2016, p.11).²

Niet alleen draagt participatie bij aan het inrichten van de omgeving naar wensen en behoeften van senioren zelf, ook draagt dit bij aan de emancipatie van senioren.

Hoe participatie te organiseren is echter vaak een uitdaging gebleken. Meer creatieve methodieken zijn wenselijk om ook juist mensen te betrekken wier stem nog niet altijd geïncorporeerd wordt (James & Buffel, 2022 ; Tavy et al., 2022). Bedenk dat participatie op verschillende manieren vorm gegeven kan worden (zie de **Tips**, hoofdstuk 1).

Wat is participatief video onderzoek?

In participatief video onderzoek worden mensen begeleid om samen een film of filmpjes te maken. Zij leren vaardigheden die hiervoor nodig zijn zodat zij vanuit hun eigen perspectief thema's of verhalen kunnen onderzoeken en delen. Dit om bij te dragen aan het creëren van positieve veranderingen (White, 2003; Lunch & Lunch, 2006; von Faber et al., 2020).

Ook het proces van het gezamenlijk maken van een film kan waardevol zijn. In dit proces onderzoeken mensen wat belangrijke prioriteiten voor hen zijn. De methodiek creëert ruimte voor bewustwording en gezamenlijke reflectie. Dit kan waardevolle en nieuwe inzichten opleveren die niet naar voren zouden komen in bijvoorbeeld enkel een interview. Maar ook kan hierbij reflectie ontstaan op eigen identiteiten en posities in de gemeenschap of samenleving (White, 2003). Tot slot, leert de ervaring dat plezier tijdens het maken van de film ook een belangrijke component is. Men maakt gezamenlijk een product, leert nieuwe vaardigheden en er kunnen nieuwe relaties en vriendschappen ontstaan gedurende het proces (White, 2003; von Faber et al., 2020).

Participatief video onderzoek kan er op verschillende manieren uitzien. Variërend van het organiseren van korte workshops en het verzamelen van data binnen een omlijnd thema, tot het over langere periode gezamenlijk onderzoeken en delen van verhalen die van belang zijn voor mensen. Hoe het traject eruitziet kan afhankelijk zijn van de doelen, de middelen en de wensen en mogelijkheden van de mensen die betrokken zijn.

.....

2 Nederlandse vertaling: participatie is " een proces waarbij mensen in staat worden gesteld om actief en oprecht betrokken te raken bij het definiëren van kwesties die hen aangaan, bij het nemen van beslissingen over factoren die hun leven beïnvloeden, bij het formuleren en implementeren van beleid, bij het plannen, ontwikkelen en leveren van diensten en bij het ondernemen van actie om verandering te bereiken".

Deze handreiking richt zich op projecten waarin senioren een minimaal aantal workshops volgen om zelf verbeterpunten in hun eigen leefomgeving in beeld te brengen en te delen met relevante stakeholders om verbetering teweeg te brengen. Doordat mensen zelf een film maken, kunnen zij een onderwerp in beeld brengen en delen zoals zij dat willen, vanuit eigen perspectief (von Faber et al., 2020). Zij geven hierbij letterlijk zicht in perspectieven die misschien nog onzichtbaar zijn voor anderen.

De werkwijze is ontwikkeld in de participatieve video projecten die van 2017 tot 2023 hebben plaatsgevonden binnen de Werkplaats Sociaal Domein Den Haag & Leiden (van Vliet et al., 2018; von Faber et al., 2020).

Hoe is deze handreiking opgebouwd?

Deze handreiking neemt u mee vanaf de eerste voorbereiding tot aan het bespreken en monitoren van de resultaten.

De hoofdstukken 1 t/m 6 beginnen met een korte algemene samenvatting, vervolgens staan er belangrijke aandachtspunten. Aan het einde van elk hoofdstuk worden tips gegeven.

In hoofdstuk 7 besteden we nog extra aandacht aan de diverse rollen die je als onderzoeker en begeleider van een participatief video onderzoek hebt.

In hoofdstuk 8 worden voorbeelden gedeeld van projecten die zijn uitgevoerd met deze methodiek.

1. Voorbereiding

Wanneer je start met participatief video onderzoek, heb je een bepaald doel voor ogen: vanuit het perspectief van de doelgroep wil je het onderwerp in beeld brengen. Hierbij is vakkundige begeleiding van de deelnemers noodzakelijk, zodat de doelgroep ook écht in staat is het eigen perspectief goed naar voren te laten komen. Vakkundige begeleiding betekent zowel ervaring in het omgaan met oudere deelnemers die verschillen in achtergronden en vaardigheden, als inhoudelijke kennis over het begeleiden van een video traject. Deze begeleiding bepaalt voor een belangrijk deel het effect bij stakeholders en het bereiken van verbetering. Daarnaast vraagt een participatief video onderzoek voldoende tijd om alles goed voor te bereiden.

Het is aan te bevelen om de volgende stappen te doorlopen:

1. Zoek enthousiaste medestanders en vorm een werkgroep of projectgroep

Deze groep hoeft niet groot te zijn, maar het is van belang om vanuit verschillende betrokken perspectieven na te denken over het project. Doe dit bij voorkeur ook samen met mensen vanuit de doelgroep of gemeenschap zelf. Denk samen na over hoe je voor jou moeilijk bereikbare groepen of mensen in kwetsbare omstandigheden kan betrekken in het project. Het is een vereiste om professionals op het gebied van werken met senioren (een vereiste in participatief onderzoek) en van film maken en educatie te betrekken voor vakkennis en begeleiding, zowel praktisch wat betreft interview, film en montage, als ook inhoudelijk en procesmatig (procesbegeleiding).

- ▶ Zoek enthousiaste mensen, liefst ook met een netwerk dat zij kunnen aanspreken. Denk aan bijvoorbeeld aan professionals van een welzijnsorganisatie of medewerkers van een belangenorganisatie. Zorg voor een groep waarin ook mensen met een praktische 'hands-on' mentaliteit zitten.
- ▶ Breng met elkaar belangrijke sleutelfiguren (professionals en vrijwilligers) bij het onderwerp in kaart. Moeten zij deelnemen aan de werkgroep/projectgroep of willen zij geïnformeerd en betrokken worden op onderdelen?
- ▶ Zorg dat je samen op een lijn zit met betrekking tot het doel en de meerwaarde van participatief video onderzoek. Bespreek dit ook met elkaar. Welke verwachtingen zijn er? Zo voorkom je conflicten in een latere fase.

2. Bepaal het doel en de omvang van het project

Bespreekpunten om met elkaar te overleggen zijn bijvoorbeeld:

- a. Wanneer vinden we dat het project geslaagd is? Wat moet het opleveren?
- b. Welke individuele doelen zijn er binnen de werkgroep? Zitten we op een lijn?
- c. Hoeveel deelnemers zijn minimaal nodig om te gaan starten? Hoeveel deelnemers kunnen maximaal deelnemen? Zijn er vrijwilligers (bijvoorbeeld studenten) die kunnen assisteren?
- d. Is het stads-breed of gaat het over bepaalde wijken?
- e. Welke doelgroepen wel of niet? Het is van belang om dit vooraf al te bepalen en waar nodig ook af te bakenen.
- f. Hoeveel mag het kosten? Zijn er partijen die een bijdrage kunnen leveren in financiën of tijdsinvestering? Welke fondsen kunnen eventueel benaderd worden?
- g. Wat is het tijdsplan, tot hoelang loopt het project? Hoe gaat de communicatie en werving eruit zien?

3. Stel een plan op in de werkgroep

Besprek (en leg vast) welke taken en rollen ieder lid van de werkgroep heeft van begin van het traject tot aan het einde. Bijvoorbeeld: wie neemt de regie voor het organiseren van overleg en legt de besluiten vast?

Besprek vooraf of leden hier ook tijd voor hebben of krijgen.

De voorbereiding omvat in ieder geval de volgende punten:

- ▶ In de werkgroep/ projectgroep: vastleggen van rollen en verantwoordelijkheden.
- ▶ Data plannen in de agenda's van de betrokkenen
- ▶ **Maak een draaiboek** met hierin:
 - a) De praktische voorbereidingen: locaties regelen, publiciteit genereren.
 - b) Begroting opstellen, fondsen werven.
 - c) Afspraken regelen voor inhoudelijke training van begeleiders, of regelen van professionele begeleiding van deelnemers voor het maken van de filmpjes.
 - d) Het tijdstip en de wijze waarop relevante stakeholders geïnformeerd moeten worden.
 - e) De wijze en het tijdstip van deelnemers werven.
 - f) Indien nodig, regelen van vrijwilligers voor praktische ondersteuning van deelnemers.

Tips

Voorbeelden: Het kan voor mensen lastig zijn te bedenken hoe een participatief video onderzoek er uit kan zien. Het kan helpen van te voren voorbeelden te delen in de werkgroep of projectgroep (zie de voorbeelden in hoofdstuk 8). Dit kan ook helpen samen op een lijn te komen en om onduidelijkheden in een latere fase te voorkomen.

Verwachtingen: Bedenk vooraf welke rollen senioren als co-onderzoekers kunnen hebben. Bespreek vooraf met de werkgroep, en bij werving ook met de deelnemers, wat de verwachtingen zijn.

Afhankelijk van hun eigen voorkeur en mogelijkheden, kunnen senioren bijvoorbeeld betrokken zijn bij:

- ▶ Het bepalen van het thema (of onderwerpen) waarop verbetering is gewenst.
- ▶ Het gebruiken van hun netwerk voor werving van deelnemers,
- ▶ Het verzamelen van data, zoals het maken van filmpjes, interviews afnemen en achtergrond informatie verzamelen,
- ▶ Bespreken van de resultaten,
- ▶ Voorstellen doen voor verbetering,
- ▶ Presentatie van de resultaten voor stakeholders,
- ▶ Het verspreiden van resultaten ten behoeve van belangenbehartiging.

2. Aan de slag!

Regel de praktische voorbereidingen

Bij het regelen van praktische zaken hoort bijvoorbeeld het zoeken naar locaties waar de deelnemers bijeen kunnen komen, zorgen voor materiaal, catering en voldoende ondersteuning.

a. Bespreek de data en de locaties tijdig.

Kies een toegankelijke locatie voor de bijeenkomsten.

Ga vooraf na of de locatie(s) bekend en voor iedereen goed bereikbaar en toegankelijk zijn (denk aan parkeren) of dat het regelen van vervoer noodzakelijk is.

b. Houdt met betrekking tot de ruimtes rekening met de werkvormen en grootte van de groep.

Soms is het prettig als deelnemers ook in groepjes of duo's ergens met elkaar kunnen werken en overleggen, bijvoorbeeld tijdens de bespreking van het opnameplan (script) of de montage.

c. Een beamer is een vereiste.

Het is belangrijk dat er een beamer aanwezig is om (voorbeeld)filmpjes te laten zien, bijvoorbeeld om deelnemers een idee te geven over het in beeld brengen van een onderwerp of verschillende interview technieken. Een beamer is ook nodig om (tussentijdse) opnames te bekijken, zodat deelnemers aan elkaar kunnen laten zien wat is gemaakt.

De aanwezigheid van een flipover of (white)bord en stiften is aan te bevelen bij de eerste inventarisatie en bespreking van een onderwerp, of bij evaluatie.

d. Catering

Bekijk of op locatie catering aanwezig is en of deelnemers dit gratis kunnen krijgen. In ieder geval water, koffie en thee worden gewaardeerd door deelnemers. Het kan leuk zijn als deelnemers of organisatie zorgen voor iets lekkers bij de koffie/thee.

e. Zorg voor het benodigde materiaal en ondersteuning.

Dat kan gaan om huren van tablets, microfoons, montage app op de tablets installeren. Wanneer professionele ondersteuning wordt ingehuurd, kunnen zij wellicht ook zorgen voor de materialen (en verzekering daarvan).

- f. Zorg voor de start dat je bekend bent met het materiaal waarmee gewerkt wordt en zorg voor ondersteuning (zie tips).
- g. Zorg voor fondswerving – dien een projectplan in waarin staat wat het doel en de omvang van het project is, en wat de resultaten zijn die behaald moeten worden. Dat kan bijvoorbeeld een dialoog zijn over verbeterpunten met stakeholders.

Tips

Keuze locaties: Afhankelijk van het doel van het video onderzoek (bijvoorbeeld het in beeld brengen van meerdere wijken, die erg ver uit elkaar liggen) kán het handig zijn om te kiezen voor locaties in de eigen wijk van waaruit deelnemers op pad gaan om opnames te maken. Het kan ook voordelen hebben (zoals het delen en leren van ervaringen) om als groep met elkaar te starten en te eindigen op 1 locatie. Wanneer de deelnemers nog geworven moeten worden, bespreek deze keuze dan met de voorbereidingsgroep. Zijn de deelnemers al geworven, dan kan dit met hen worden afgestemd.

Stem, waar mogelijk, de locatie, dag en tijd waarop de bijeenkomsten plaatsvinden af met deelnemers. Zo weet je zeker dat dit goed uitkomt voor deelnemers en dat de locatie goed bereikbaar is voor mensen.

Ondersteuning bij de uitvoer van de filmactiviteiten is belangrijk. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan het betrekken van studenten van een filmopleiding.

Hou rekening met het mooi afwerken van de filmpjes. Zorg voor deskundige (professionele) ondersteuning bij het aftitelen, het optimaliseren van geluid, of het invoegen van logo's in de filmpjes.

Keuze montage apps. Een geschikte montage app is bijvoorbeeld iMovie. Wanneer je met gratis montage apps gaat werken bekijk dan van te voren goed of het geselecteerde programma ook daadwerkelijk gratis is. Veel ogenschijnlijk gratis apps voegen tijdens de montage een waterkeurmerk toe aan het filmmateriaal, dat alleen te verwijderen is door het programma te kopen.

3. Werving deelnemers

De werving van deelnemers wordt vaak onderschat. In een project wordt van deelnemers gevraagd om zich een bepaalde tijd in te zetten voor een bepaald doel. Er wordt een actieve bijdrage van hen verwacht. Sommige mensen zijn onzeker over hun eigen vermogen, anderen willen zich niet voor al te lange tijd vastleggen, weer anderen vragen zich af wat de relevantie is en wat met de resultaten wordt gedaan. Het werven van deelnemers vraagt dus een behoorlijke inspanning van alle betrokken partijen. Het is een belangrijke succesfactor voor het slagen van een project.

Ga uit van een groep van minimaal 8 - tot maximaal 20 deelnemers. De groep vraagt veel begeleiding omdat het voor velen de eerste keer is dat ze een dergelijk traject doorlopen en moeten wennen aan het interviewen en opnemen. Om die reden is een groep van 20 deelnemers het maximale aantal.

Werving kan op vele manieren:

- a. Zet een oproep en uitleg in een lokaal nieuwsblad of Huis-aan-Huisbladen.
- b. Maak gebruik van een Wijkvereniging, een buurthuis, welzijnsorganisatie, hobbyclub of belangenbehartigersgroep. Zij kunnen op hun website of in een eigen (wijk)blad aangeven wat het doel en de werkwijze is.
- c. Schakel betrokken professionals in, bijvoorbeeld de Sociaal makelaar of Praktijkondersteuner van de huisarts. Vertel het verhaal en leg uit wat zij kunnen doen als ze willen helpen bij de werving.
- d. Ook flyer en in een bepaalde omgeving, of aansluiten bij bijeenkomsten waar de doelgroep te vinden is, kan enorm helpen. Het helpt om mensen direct uitleg te geven, te enthousiasmeren en werkt drempelverlagend.
Beantwoordt vragen zoals "wat wordt van mij verwacht aan voorkennis? Moet ik eigen apparatuur meenemen? Wat wordt met resultaten gedaan?"
- e. Vraag aan stakeholders en belangenbehartigers om de oproep te delen.
- f. Mond-tot-mond reclame is de beste wijze om te werven. Maak gebruik van een ervaringsdeskundige als die aanwezig is. Of laat iemand met ervaring in een dergelijk project een korte presentatie geven op een bijeenkomst.

Foto: Lucas Westerbeek (De frisse blik & Bromet Film School)

Tips

Zoek uit wat de meest gebruikte en laagdrempelige communicatiemiddelen zijn.

Bekijk welke partijen je kunt betrekken, zoals winkeliers voor het ophangen van aankondigingen.

Leg contact met centrale contactpersonen, van bijvoorbeeld buurt- of wijkvereniging.

Gebruik meerdere manieren tegelijkertijd voor het werven van deelnemers.

Zet op de uitnodiging een afbeelding van de locatie. Niet iedereen is automatisch bekend met bijvoorbeeld het buurthuis.

Hou **rekening met bereikbaarheid en onkostenvergoeding**, zoals parkeerkosten / OV taxi voor minder mobiele deelnemers.

Organiseer een vrijblijvende informatie avond over het te starten project. Mensen met interesse kunnen daar een indruk krijgen van het project. Laat daar ook een voorbeeld filmpje zien.

4. Opzet bijeenkomsten

Bij het onderwerp 'leeftijdsvriendelijke stad' zullen een aantal thema's aan de orde kunnen komen, afhankelijk van de keuze van de deelnemers (vervoer; gebouwen en openbare ruimte; huisvesting; betaalbare en toegankelijke activiteiten; communicatie en informatie; respectvolle benadering; maatschappelijke participatie en werkgelegenheid; zorg en welzijn).

Elk project kan een andere vorm hebben, afhankelijk van het doel en de doelgroep. Het maken van een documentaire of een aantal losse filmpjes kan een paar maanden duren, of maar een beperkt aantal bijeenkomsten beslaan.

In dit stuk behandelen we een korte versie, dat wil zeggen; een beperkt aantal bijeenkomsten om deelnemers te scholen en de filmpjes te maken. Dit gaat om 6 bijeenkomsten, vanaf de startbijeenkomst, het oefenen, opnames maken en monteren van de filmpjes, tot aan de vertoning en bespreking met stakeholders (zie verder ook het overzicht bijlage 1).

Gemiddeld duren bijeenkomsten ongeveer 3 uur.

1. Startbijeenkomst

Deze bijeenkomst bestaat uit het aan elkaar voorstellen en leren kennen van deelnemers en organisatoren; uitleg van de aanleiding en het doel van het project; theoretische achtergrond van het project; verwachtingen uitspreken over het proces en het gebruik van de resultaten (zowel door de deelnemers als de organisatoren); het verkennen van ideeën en thema's bij de deelnemers; het verkennen of mensen in een groepje of in duo's aan eenzelfde thema willen werken.

Het is handig om in de eerste bijeenkomst alvast informatie te geven over toestemming die nodig is voor het opnemen van beeld en geluidsmateriaal. Bespreek waar de filmpjes later te zien zullen zijn (websites, nieuwsbrieven, YouTube, etc.). Leg uit dat de toestemming niet alleen voor henzelf geldt, maar eveneens voor mensen die ze interviewen. Mensen kunnen mondeling toestemming geven, maar moeten wél weten dat het materiaal bewaard en gebruikt kan worden, bijvoorbeeld in presentaties of artikelen. Ze zullen dan toch een toestemmingsformulier moeten invullen.

Tips

Laat een **voorbeeldfilm** zien.

Bij het bespreken van de domeinen van leeftijdsvriendelijke stad en gemeenschap kunnen deelnemers zich in groepjes verdiepen in de volgende vragen: wat gaat er goed/wat moet behouden blijven in onze leefomgeving? Wat moet/kan er nog verbeterd worden? Welke partij zou daarvoor moeten of kunnen zorgen? Welke vragen hebben we over dit onderwerp?

Bespreek de spelregels voorafgaand aan de discussie: een discussie is prima, maar respecteer ieders mening. Wat is voor deelnemers verder belangrijk?

Mogelijke werkvormen die gebruikt kunnen worden: focusgroep, wereld-café, in groepjes inventarisatie op flappen uitwerken, of met post-it briefjes werken.

Zorg voor voldoende basiskennis over het onderwerp, biedt eventueel nog extra informatie aan (bijvoorbeeld over regelgeving of beleid).

Gebruik de nabespreking voor verdere verdieping: wat is het grootste of belangrijkste onderdeel? Wat zou de groep willen laten zien?

Bespreek hoe deelnemers met elkaar willen samenwerken. Er is goede ervaring opgedaan in het werken met duo's. Hierbij maakt de ene deelnemer de opnames met de tablet, de andere deelnemer legt uit en interviewt. Vooral wanneer mensen onzeker zijn, vinden ze het prettig met een ander samen aan een onderwerp te kunnen werken.

Probeer in de eerste bijeenkomst een **ontspannen en veilige sfeer** te creëren, met ruimte voor gezelligheid en humor.

2. Vervolgbijsamenkomst

Deze bijsamenkomst bestaat uit het verder uitwerken van een planning. De deelnemers gaan nu (bijvoorbeeld in duo's) bedenken hoe zij het onderwerp in beeld kunnen brengen.

- ▶ Deelnemers moeten gaan bedenken wat zij precies willen laten zien. Ze gaan bepalen waar ze wat willen gaan opnemen. Deelnemers moeten ook bedenken of ze afspraken moeten maken met mensen die ze willen gaan interviewen.
- ▶ Toestemmingsformulieren (zie bijlage) moeten worden uitgedeeld aan de deelnemers. Omdat zij zelf ook vaak op beeld te zien zijn, moeten zij zelf ook hun handtekening zetten (*informed consent*). Deelnemers moeten weten hoe zij de personen die ze in beeld willen brengen, om toestemming moeten vragen.
- ▶ In deze bijsamenkomst wordt ook **geoefend met interviewen**, vragen bedenken en doorvragen in een gesprek. Zorg desgewenst voor **losse (reportage)microfoons** zodat er minder achtergrondgeluiden te horen zijn bij de opnames.
- ▶ Hiernaast gaan ze oefenen met het opnemen van beelden op een tablet of ander middel. Het is handig om een korte instructie te maken.
- ▶ Leg uit dat er altijd een introductie is van het onderwerp (eventueel kan men dat uitschrijven en inspreken), een middengedeelte waarin het onderwerp te zien is, en een korte conclusie.

Tips

Hulpmiddelen en mogelijke werkvormen:

YouTube: uitleg over het maken van filmpjes voor scholieren – de filmmakers

<https://www.youtube.com/watch?v=-bm-OHON-yA>

Op de website van **Buurtblik** is informatie te vinden die als inspiratie kan dienen:

<https://www.buurtblikhaarlem.nl/>

Op de website van de **WHO** (Wereld Gezondheidsorganisatie) is een Engelstalige toolkit te downloaden: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240058910>

Deelnemers kunnen in groepjes een **storyboard** invullen. Dit is een hulpmiddel om na te denken over wat zij in beeld willen brengen en hoe zij dat willen doen. In de bespreking van het storyboard kunnen weer nieuwe ideeën ontstaan.

Bij het maken van een filmplan kan het ook helpen gezamenlijk filmfragmenten te bekijken en bediscussiëren: wat werkt wel en wat werkt niet? Dit kunnen mensen meenemen in hun eigen filmplan.

Om te leren filmen met de tablet kan je de deelnemers in drietallen vragen elkaar te interviewen en filmen waarbij de rollen van filmer, interviewer en geïnterviewde steeds opschuiven. Hierbij kan je diegene die filmt vragen nog eens kort uitleg te geven over filmen met de tablet aan de volgende.

Door het gezamenlijk terugkijken en bespreken van het oefenmateriaal kunnen deelnemers zien wat wel en niet goed werkt tijdens het filmen. Daarbij kan het zijn dat er in de oefeninterviews belangrijke dingen naar voren komen die mensen nog mee willen nemen in hun filmpje.

Foto: Margaret von Faber

3. Opnamedag(en)

Op deze dag of dagdelen gaan de deelnemers op pad om hun opnames te maken. Veelal hebben ze al afspraken gemaakt met specifieke personen die ze willen interviewen of ze spreken mensen op openbare plaatsen aan, zoals op straat, op de markt, in winkels, etc.

- ▶ Het is handig om meerdere dagdelen te plannen als men op straat wil gaan interviewen.
- ▶ Spreek op de opname dag/dagen met elkaar af voordat men op weg gaat om op te nemen. Neem nog een keer de plannen door.
- ▶ Check de apparatuur voor het geluid, de opnamebeelden, een volle batterij.
- ▶ Noteer nummers van (mobiele) telefoons, in geval er assistentie nodig is.
- ▶ Laat alle deelnemers weer terugkomen op de locatie(s). Dan kan er besproken worden hoe het is gegaan, beelden kunnen worden teruggekeken en er kan besproken worden wat nog aan beeldmateriaal wordt gemist/nodig is.

Tips

Geef deelnemers praktische filmtips mee: Film niet tegen een lichtbron in, houd het beeld langer vast dan natuurlijk voelt (tel tot 10!). Start iets eerder met opnemen en film iets langer door (wat je niet nodig hebt, kun je er later afknippen!). Check of je goed op de opnameknop gedrukt hebt (loopt de tijd in beeld?). Beweeg langzaam en houd de camera stil, maak omgevingsbeelden en neem tussenshots (noteer bijvoorbeeld waarover gepraat wordt, en film dat later!).

Voor sommige vormen van Participatieve video kan het waardevoller zijn om **géén gezamenlijke opnamedag** te plannen. Afhankelijk van het doel kan het zinvoller zijn dat deelnemers gedurende een week, op passende of specifieke momenten zelf in een groepje opnames maken.

Bij genoeg tijd, kan het handig zijn om na de opnamedag(en) een extra dag(deel) in te plannen. Door het **inplannen van een 'terugkijk dag'** van het materiaal en dit met elkaar te bediscussiëren kan er namelijk weer nieuw inzicht ontstaan. Er zou daarna nog een aanvullende draaidag kunnen zijn waarop deelnemers aanpassingen doen met betrekking tot hun opname materiaal. Op die manier wordt het een (iteratief) proces waarbij nieuwe inzichten ontstaan en verfijning/verbetering mogelijk is.

4. Montage bijeenkomst(en)

In de montage bijeenkomst bepalen deelnemers welke stukken wel en niet in het filmpje komen, en worden de beelden en het geluid op een goede volgorde gezet (drag- en drop). Voor de kijker moet er een duidelijk verhaal uit het filmpje naar voren komen over prioriteiten van de deelnemers met betrekking tot een leeftijdsvriendelijke omgeving.

- ▶ Laat deelnemers na een korte uitleg **zelf aan de slag gaan**. Al doende kunnen zij het leren. Zorg dat je zelf goed weet hoe het werkt, zodat je kan helpen of zorg voor extra ondersteuning.
- ▶ Zorg voor **ondersteuning** wanneer verwacht wordt dat de doelgroep hier hulp bij nodig heeft. De deelnemers kunnen dan wel zelf meedenken en hun eigen keuze maken in het selecteren van uitspraken, beelden en opnames.
- ▶ **Een veel gebruikte manier** is om te beginnen met een titel. Dan de inleiding: wat is het onderwerp? Vervolgens beelden van de omgeving en het onderwerp, fragmenten kiezen uit interviews, conclusie of samenvatting, dankwoord en aftiteling.

Tips

Wanneer blijkt dat het monteren te lastig is voor deelnemers, zou de begeleiding de technische montage kunnen uitvoeren. Het is wel belangrijk dat deelnemers zelf het verhaal bepalen. Bespreek dit dan goed samen. Deelnemers moeten het gevoel hebben dat het hún filmpje is. Zij zijn immers co-onderzoeker.

Bij de apps is er een keuze uit diverse soorten achtergrondmuziek, of teksten die kunnen worden getypt.

Bedenk bij het 'afmonteren' of er nog **logo's** van organisaties ingevoegd moeten worden aan het eind van de filmpjes of documentaire.

Bekijken en bespreken van de filmpjes

In deze bijeenkomst zijn de filmpjes grotendeels klaar. Het is leuk om de eindproducten met elkaar te bekijken.

- ▶ Zet af en toe het filmpje stop of bespreek aan het einde wat is opgevallen: wat is een goed of een mooi beeld? Welke vragen roept het filmpje nog op? Wat moet er aan stakeholders worden gevraagd? Wat zou het vervolg nu moeten zijn?
- ▶ Evalueer naast het product of de deelproducten, ook het proces. Hoe heeft men de werkwijze ervaren? Zijn er nog verbeterpunten?

Tips

Voorbeelden evaluatievragen

Wat is uw mening over deze aanpak?

Hoe heeft u uw eigen rol en inbreng ervaren?

Hoe heeft u de werving ervaren? Was de informatie vooraf duidelijk of is er iets gemist?

Hebben de bijeenkomsten aan de verwachtingen voldaan? Hoe heeft u de bijeenkomsten ervaren?

Er is voor deze werkwijze gekozen; zou het product anders zijn geweest als jullie alleen de interviews hadden uitgevoerd en niet voor de montage etc. verantwoordelijk zouden zijn?

Heeft het thema voor u nu nieuwe gezichtspunten opgeleverd? Zo ja, wat dan precies? (hoe bent u tot deze inzichten gekomen?)

Wat heeft deelname aan het project u gebracht?

Hoe heeft u de presentatiebijeenkomst ervaren?

Wat moet er beslist blijven?

Wat kan beter, heeft u een tip?

5. Presentatie en discussie

Een slotbijeenkomst met presentatie van de filmpjes heeft meerdere doelen: het vertonen van de filmpjes voor een breder publiek; de filmmakers in het zonnetje zetten; een dialoog met de stakeholders houden, en het presenteren van de verbeteracties door stakeholders.

Vooroverleg met stakeholders

Organiseer enige tijd vooraf een 'preview' voor de stakeholders. Zij kunnen dan in alle rust bekijken en bediscussiëren wat zij zouden kunnen organiseren. De stakeholders moeten ook tijd hebben om in hun eigen organisatie de benodigde verbeteracties te bespreken en te regelen wat nodig is.

- ▶ Het is handig om vooraf per thema en per stakeholder de verbeter suggesties op papier te zetten en deze als agenda te gebruiken in de bijeenkomst voor stakeholders.
- ▶ Maak afspraken over monitoring (niet altijd kunnen verbeter suggesties gelijk worden gerealiseerd).
- ▶ Maak concrete afspraken met stakeholders over welke stappen zij gaan ondernemen op basis van de opbrengsten en hoe hier over gecommuniceerd wordt.
- ▶ Het is handig om de stakeholders enkele dagen voorafgaand aan de slotbijeenkomst te vragen hun belangrijkste acties te mailen. Op basis van deze input kan de dagvoorzitter gericht de discussie leiden, resultaten ophalen en samenvatten.

De slotbijeenkomst

Organiseer de slotbijeenkomst op een feestelijke wijze. Het is leuk als de filmmakers een bloemetje krijgen als bedankje.

- ▶ Plan de slotbijeenkomst tijdig in.
- ▶ Regel bij voorkeur een ruimte die goed bereikbaar is.
- ▶ Zoek een dagvoorzitter en bespreek de inhoud voor. Laat de filmpjes ook zien aan de dagvoorzitter.
- ▶ Nodig de fondsgever uit.
- ▶ Informeer of de gemeente (als deze nog geen stakeholder is) en/of betrokken wethouder uitgenodigd wil worden.
- ▶ Bedank de stakeholders voor hun tijd en inzet.
- ▶ Vraag of mensen bezwaar hebben tegen het maken van foto's en zorg voor fotomateriaal.
- ▶ Zorg voor communicatie in lokale media en sociale media.
- ▶ Informeer de deelnemers over de opbrengst door hen een verslag van de bijeenkomst of eindrapportage toe te sturen.
- ▶ Informeer of deelnemers nog een rol willen vervullen in een vervolg of implementatietraject.

Tips

Het is ook mogelijk om **2 aparte bijeenkomsten** te beleggen: voor deelnemers en stakeholders en een aparte bijeenkomst voor breder publiek.

Maak een samenvatting voor stakeholders. Zij kunnen dit gebruiken voor hun eigen communicatie.

6. Monitoring en opvolging

Na de vertoning van de filmpjes en de bespreking van verbeter suggesties, kan het nodig zijn om nog een bepaalde periode te monitoren hoe het verbeterproces verloopt. Het doel is dat er ook daadwerkelijk verbeteringen plaats gaan vinden met betrekking tot een leeftijdsvriendelijker omgeving.

Voor deelnemers kan monitoring van verbeteracties een teken zijn 'dat er iets met de resultaten gebeurt'. Het onderzoeksproject en hun eigen rol zijn daarmee van groter belang en het kan in hun ogen de betrouwbaarheid van stakeholders een positieve impuls geven. Tegelijk is monitoring handig voor stakeholders als 'herinnering', maar ook als legitimatie van inspanningen op bepaalde verbeterpunten. Wanneer monitoring ook nog gecommuniceerd wordt op websites of sociale media, kan het positieve 'reclame' zijn voor de stakeholder.

- ▶ Bespreek vooraf wanneer er bij de stakeholders gevraagd zal worden naar een terugkoppeling (bijvoorbeeld na een half jaar of jaar).
- ▶ Bespreek hoe co-onderzoekers geïnformeerd willen worden over de monitoring.
- ▶ Benader zoveel mogelijk de contactpersoon/stakeholder per mail en vraag om een fysieke afspraak zodat er een mondelinge toelichting door de stakeholder mogelijk is.
- ▶ Zet de stand van zaken op papier en laat deze checken door de betrokken stakeholders voordat deze naar de co-onderzoekers wordt verzonden.
- ▶ Bespreek waar de eindrapportage geplaatst zal worden (denk aan websites, de eindrapportage voor de fondsgever, nieuwsbrieven, etc.).

Tips

Geef de stakeholders ook de gelegenheid om later nog eens terug te komen op het project, bijvoorbeeld omdat verbeterpunten zijn opgenomen in een nieuw beleid. Dit kan dan alsnog als 'resultaat' worden gepresenteerd.

7. Rollen van de onderzoeker

Als onderzoeker en projectleider van een participatief video onderzoek, moet deze persoon een onafhankelijke partij zijn om de belangen van de diverse partijen, en de deelnemers als co-onderzoekers, te behartigen.

Binnen het participatief video onderzoek heb je als onderzoeker verschillende 'petten' op tijdens het traject. Het is goed je bewust te zijn van deze rollen gedurende het proces.

- a. Projectleider
- b. Coach
- c. Observator
- d. Mede onderzoeker
- e. Onderzoeker
- f. Activist

a. Projectleider

Deze rol is een regie rol en belangrijk om het onderzoek te starten, te monitoren en af te ronden.

De regierol betekent zorgen voor (uitvoer van) praktische zaken, zoals het bijeenbrengen van een projectgroep, zorgen dat ruimte en benodigde materialen en ondersteuning aanwezig zijn, de communicatie naar fondsgever en stakeholders. Daarnaast is de projectleider het aanspreekpunt wanneer er onverwachte ontwikkelingen zijn (zoals uitval van deelnemers).

Wat vraagt dit? Deze rol vraagt om een open houding naar alle betrokken partijen, maar tegelijk ook een zakelijke houding, om het oog te houden op het doel van het project en de planning. Hiernaast is het van belang om de relaties met diverse partijen optimaal te houden. Dit betekent zorgen voor optimale communicatie en dialoog.

b. Coach

De rol van coach in relatie tot de co-onderzoekers is bijvoorbeeld het geven van de benodigde context van het onderzoek, het stimuleren van debat over prioriteiten in wensen of knelpunten, het geven van adviezen om gekozen standpunten in beeld om te zetten, of het opgenomen beeldmateriaal te evalueren. Het is een ondersteunende rol om te zorgen dat de co-onderzoekers in staat zijn om hun verhaal te vertellen door middel van de filmpjes. Het kan bijvoorbeeld betekenen dat de co-onderzoeker die niet zo taalvaardig, handig of

onzeker is, wordt gezien en geholpen door iemand anders. De onderzoeker moet dus oog hebben voor de competenties en de behoeften van de co-onderzoekers en voorwaarden scheppen om ieder op zijn gemak te laten voelen.

Wat vraagt dit? Deze rol vraagt allereerst om empathie en het vermogen om een vertrouwensband met co-onderzoekers op te bouwen.

c. Observator

p het moment dat co-onderzoekers aan de slag gaan met het maken van plannen (opnamescript), opnames, of het monteren, is het aan de onderzoeker om 'een stap terug te doen' van coach naar observator. In de rol van observator bekijkt de onderzoeker op welke wijze de onderlinge discussie wordt gevoerd, besluiten worden genomen, hoe men het proces ervaart. In de montage is het belangrijk om te observeren wat er wel of juist niet in de filmpjes komt. Welke beelden of uitspraken worden weggelaten en waarom? Of waarom vinden co-onderzoekers bepaalde uitspraken juist heel waardevol? Het kan zijn dat er een strategisch belang vanuit het perspectief van de co-onderzoekers een rol speelt (von Faber, Tavy & van der Pas, 2020). De co-onderzoekers krijgen nu de rol van 'editor' en maken mogelijk een andere keuze dan de onderzoeker zou doen.

Wat vraagt dit? Deze rol vraagt om het bewust afstand nemen en gericht observeren. Uiteraard mag ondersteund worden bij het monteren, maar de persoonlijke visie van de onderzoeker mag niet bepalend zijn voor de inhoud van de filmpjes.

d. Mede onderzoeker

De rol van mede onderzoeker betekent dat er een gezamenlijk belang is om met de co-onderzoekers tot een goed eindresultaat te komen. Dat betekent inhoudelijk dat samen met de deelnemers het onderwerp wordt verkend en uitgediept. De onderzoeker kan bijvoorbeeld eerst een focusgroep organiseren over de kritische succesfactoren voor een leeftijdsvriendelijke omgeving in de specifieke buurt of wijk. Als mede onderzoeker betekent het ook een gelijkwaardige positie innemen met de andere deelnemers en gezamenlijk zoeken naar de beste opties, bijvoorbeeld door contact te leggen met een gemeente of woningcorporatie.

Wat vraagt dit? Het belangrijkste element in deze rol is het creëren van een 'wij- gevoel', het delen van verantwoordelijkheid om samen tot een goed product te komen. Het is van belang om te bespreken wat ieder vanuit de eigen rol en competentie kan bijdragen aan het resultaat. Een belangrijk aspect is ook het bespreken van verwachtingen en mogelijkheden van de co-onderzoekers om ook 'eigenaar' te zijn van de filmpjes en rapportage.

e. Onderzoeker

De rol van onderzoeker speelt met name bij de opzet en afronding (of voortgang) van het onderzoek. De onderzoeker heeft te maken met wetenschappelijke kaders en criteria (bijvoorbeeld het zorgen voor toestemming van deelnemers, dit heet informed consent), en opslag van persoonsgegevens van deelnemers. Daarnaast zal de onderzoeker willen publiceren en kennis willen delen in vakbladen, of kennis willen delen op bijeenkomsten, websites of in het onderwijs.

Wat vraagt dit? Deze rol betekent dat de onderzoeker de resultaten zichtbaar kan maken en kan delen. Hiermee verantwoordt de onderzoeker ook de financiën en tijd die in het project zijn gestoken. Mogelijk willen co-onderzoekers ook een rol spelen bij het delen/opvolgen van resultaten, bijvoorbeeld in mondelinge presentaties.

f. Activist

Tot slot, wanneer de filmpjes zijn vertoond, moet worden besproken hoe verder... Komt er een vervolg en wordt het een actie onderzoek waarbij nieuwe doelstellingen worden bepaald? Of worden de resultaten overgedragen aan de co-onderzoekers, belangenbehartigers (denk bijvoorbeeld aan een ouderenbond), of stakeholders? De onderzoeker kan de rol van activist innemen als besloten wordt dat sommige onderwerpen nog extra aandacht nodig hebben en wanneer verbeterpunten worden gebagatelliseerd.

Wat vraagt dit? Het voornaamste is dat in overleg met alle betrokken partijen wordt afgestemd wat de verwachtingen zijn en wat nodig wordt geacht. Wat is de impact? Is het doel gehaald? Zijn de belangen van de co-onderzoekers voldoende gehoord? De onderzoeker zal opnieuw moeten bekijken hoe de opzet (financiën, tijd, inhoud) geregeld kan worden. De rol van activist of advocaat (Banks, 2016) is gericht op belangenbehartiging, continuïteit en opvolging van eerdere resultaten.

8. Voorbeelden van geslaagde projecten

Den Haag: 2017

Doelgroep: Senioren in Den Haag

Onderwerp: Mijn seniorvriendelijke stad

Door: Gemeente Den Haag, Stedelijke Ouderen Commissie, Haagse Hogeschool en Hogeschool Leiden, Lectoraat Sociale Innovatie en Ondernemerschap

Professionele ondersteuning: Filmprofessionals van het Filmhuis Den Haag

Aanpak: 21 senioren kwamen, gedurende een week, dagelijks samen. De bijeenkomsten zijn als workshop opgezet.

Op de eerste dag, na de introductie, gaan de deelnemers in duo's aan de slag met een van de WHO thema's voor seniorvriendelijke stad naar eigen keuze en bedenken een script. Op dinsdag is het proefdraaien in de studio, en op woensdag filmen op verschillende locaties in Den Haag met behulp van iPads. Donderdag staat in het teken van het monitoren van het materiaal tot korte documentaires. Op Adobe Premiere Pro, op computers in het filmhuis, monteerden zij de korte filmpjes. Op de laatste dag vrijdag vond de première plaats van de gemaakte documentaires. De bijeenkomsten waren een dagdeel voor de introductie en première en hele dagen voor proefdraaien, filmen en monteren. Deelnemers werden geworven via het netwerk van de Stedelijke Ouderen Commissie en een oproep in een huis-aan-huisblad.

Opbrengsten

Er zijn 11 filmpjes gemaakt waarin verschillende aspecten van de WHO thema's voor leeftijdsvriendelijke steden terugkomen, onder andere de publieke ruimte, transport, sociale participatie en inclusie. De volgende onderwerpen werden behandeld binnen het thema

buitenruimten: de toegankelijkheid van de stad voor voetgangers, de toegankelijkheid van Scheveningen voor mensen die gebruik maken van een rolstoel, de toegankelijkheid van een winkelcentrum voor mensen die gebruik maken van een scootmobiel, de veiligheid in het verkeer, een portret van een groen park en de verkenning van de toegankelijkheid van Leidschenveen. Binnen het thema sociale participatie kwamen de vorige onderwerpen aan bod: een portret van een theater- en dansgroep voor senioren, een verkenning van wat nodig is mensen naar een buurtcentrum te trekken, een verkenning van culturele activiteiten voor senioren met een Chinese achtergrond. Binnen het thema wonen werd een portret gedeeld van een 90-jarige man die zich oriënteerde op het wonen in een seniorenflat. De filmpjes werden vertoond tijdens een feestelijke bijeenkomst in het filmtheater. Hier vond een groepsdiscussie plaats over de resultaten. De filmpjes zijn aangeboden aan de Gemeente Den Haag. Echter zijn er geen concrete afspraken gemaakt over hoe de resultaten gebruikt konden worden om bij te dragen aan het leeftijdsvriendelijker maken van de stad.

Wat werkte goed? De aanwezigheid van de filmprofessionals droeg bij aan een soepel verloop. Het gezamenlijk maken van de filmpjes gedurende een week zorgde voor veel plezier en intensief contact. Er zijn nieuwe vriendschappen ontstaan gedurende het traject en deelnemers hebben veel plezier gehad. Een deelnemer geeft aan dat zij weer heeft ervaren dat zij de maatschappij nog veel te bieden heeft, hetgeen voor een omslag in haar leven heeft gezorgd.

Link filmpjes: <https://www.youtube.com/@seniorvriendelijkdenhaag6333>

Den Haag: 2019

Doelgroep: Senioren in Den Haag

Onderwerp: Betekenisvol zijn

Door: Gemeente Den Haag, Stedelijke Ouderen Commissie, Haagse Hogeschool en Hogeschool Leiden, Lectoraat Sociale Innovatie en Ondernemerschap

Professionele ondersteuning: De frisse blik & Bromet Film School

Aanpak: 18 senioren kwamen, gedurende een week, dagelijks samen. De bijeenkomsten zijn als workshop opgezet. De deelnemers zijn als duo's aan de slag gegaan met het onderwerp 'Wat is voor mij betekenisvol ouder worden'.

Het programma per dag was hetzelfde als de workshop in 2017 (zie hierboven). De deelnemers hebben in een week tijd alle fasen van het maken van een documentaire doorlopen. De deelnemers maakten met een iPad filmopnames, die zij met ondersteuning van De frisse blik & Bromet Film School monteerden tot korte documentaires. De

bijeenkomsten waren een dagdeel voor de introductie en première, en hele dagen voor proefdraaien, filmen en monteren. De workshop werd begeleid door filmprofessionals met ruime ervaring in lesgeven, gebruikmakend van de nieuwste apparatuur.

Opbrengsten

Er zijn 9 filmpjes gemaakt waarin verschillende aspecten van 'betekenisvol ouder worden' terugkomen. De thema's die uitgelicht werden in de documentaires richtten zich op onder andere op actief zijn, meedoen, sociale contacten in de buurt en wijk, innerlijk in beweging blijven, dansen, vrijwilligerswerk en nieuwsgierig blijven.

Wat werkte goed? Het gezamenlijk maken van de filmpjes gedurende een week zorgde voor veel plezier en intensief contact. De aanpak spreekt mensen aan. De workshops waren eenvoudig vol te krijgen.

Link filmpjes: [Afspeellijst senioren Den Haag 2019](#)

Leiden: 2019-2020

Doelgroep: senioren in Leiden, de wijk Tuinstad-Staalwijk.

Onderwerp: Langer blijven wonen in Tuinstadstaalwijk. Leeftijdsvriendelijke omgeving.

Werkgroep: Ouderenberaad Zuid-Holland Noord, Lectoraat Sociale Innovatie en Ondernemerschap, Hogeschool Leiden.

Professionele ondersteuning: De frisse blik & Bromet Film School.

Stakeholders: Gemeente Leiden, Woningcorporaties, Welzijnsinstelling Includio, Transmuralis.

Foto: Lucas Westerbeek (De frisse blik & Bromet Film School)

Aanpak: 5 bijeenkomsten gedurende een week. De bijeenkomsten waren als 'workshop' opgezet, na afloop volgde een focusgroep discussie met de o.a. de voorzitter van de wijkvereniging.

Opbrengsten

Er zijn 6 filmpjes gemaakt: een filmpje over kenmerken van deze wijk, een interview met de voorzitter van de wijkvereniging, een filmpje over wonen in de wijk, een filmpje over informatie met betrekking tot computercursussen en samen eten in de wijk, een filmpje over de sociale steun door het plaatselijke MKB, een filmpje over een inwoner met beperkingen en support op het gebied van tuinonderhoud.

Vervolg

Door COVID 19 heeft het project een tijdlang stil gelegen. In 2023 is het project vervolgd en vinden gesprekken met stakeholders plaats over mogelijke verbeterpunten. Deze verbeterpunten zijn gericht op wonen/huisvesting; mobiliteit; informatievoorziening en deskundigheidsbevordering.

Na de slotbijeenkomst in november 2023, zullen de filmpjes op YouTube te zien zijn.

Voor meer informatie: Werkplaats Sociaal Domein Den Haag en Leiden.

<https://werkplaats sociaaldomeinzhn.nl/themas/langer-thuis-wonen.html>

Wat werkte goed?

Meegebrachte lekkernijen, zoals zelfgebakken appeltaart, zorgden voor een gezellige sfeer.

Noordwijk: 2019 tot 2022

Doelgroep: senioren (60+) in Noordwijk: de wijken Boerenburg, Vinkeveld en dorp de Zilk.

Onderwerp: Op naar een seniorvriendelijk Noordwijk. Leeftijdsvriendelijke omgeving.

Werkgroep: Welzijn Noordwijk, gezamenlijke Ouderenbonden, Ouderenberaad Zuid-Holland Noord, Lectoraat Sociale Innovatie en Ondernemerschap, Hogeschool Leiden.

Professionele ondersteuning: De frisse blik & Bromet Film School.

Stakeholders: Welzijn Noordwijk, Gemeente Noordwijk, Woningcorporatie Stek, Woningcorporatie Padua.

Foto: Lucas Westerbeek (De frisse blik & Bromet Film School)

Aanpak: In 6 bijeenkomsten hebben 7 senioren geleerd om filmpjes te maken en te monteren over hun prioriteiten met betrekking tot een leeftijdsvriendelijke omgeving. Vanwege Covid-19 was het bereik van senioren in eerste instantie moeilijk, na het opheffen van de Corona-maatregelen waren er voldoende aanmeldingen om te starten.

Opbrengsten

Er zijn 5 filmpjes gemaakt: 1. een introductiefilmpje over het project en de werkwijze; 2. een filmpje over de toegankelijkheid van afvalcontainers in Vinkeveld voor mensen met rollator of scootmobiel; 3. de flats zonder lift in Boerenburgflat; 4. de wens voor een rollator/ rolstoelvriendelijke aanpassing aan een seniorenwoning in Vinkeveld, en 5. de breed gevoelde behoefte aan voorzieningen zoals pinautomaat, centrale brievenbus en beter openbaar vervoer in de Zilk.

Resultaten van de filmpjes

De gemeente Noordwijk heeft gezorgd voor verbetering van de toegang tot de afvalcontainers. In de Zilk is door de gemeente en KBO de Zilk een enquête uitgevoerd

onder senioren naar hun behoeften om langer te kunnen blijven wonen in hun dorp. Hierop worden een aantal verbeterpunten doorgevoerd, zoals het plaatsen van bankjes.

Er is tijdens de filmvertoning antwoord gegeven op een aantal vragen van de senioren. Nog niet alle verbeterpunten zijn uitgewerkt. De monitoring wordt nog vervolgd.

Wat werkte goed:

Stakeholders zijn vóóraf geïnformeerd over het project en hebben een intentie uitgesproken om met resultaten aan de slag te gaan.

Link film www.youtube.com

Delft: 2020 tot 2021

De Filmmakers – Wonen door de lens van ouderen

Doelgroep: Senioren in de Delftse wijk Tanthof.

Onderwerp: Wonen en doorstroom op de woningmarkt.

Ondersteuning en begeleiding: Lectoraat Urban Ageing, Haagse Hogeschool

Aanpak: Zes deelnemers kwamen van september 2020 tot mei 2021 wekelijks samen in een buurtcentrum. Zij onderzochten samen het thema wonen, waarbij de invulling volledig vrij was. Omdat de invulling vrij was en omdat gezamenlijke reflectie op het thema van belang was, was het om echt de diepte in te gaan van belang om gedurende meerdere maanden samen te komen. Deelnemers leerden zelf een film te maken: van het filmen met een iPad en het gebruik van beeldtaal tot het maken van een storyboard en het opbouwen van een verhaal.

Opbrengsten: De groep maakte gezamenlijk de documentaire 'Van deur tot deur' van 26 minuten. Hierin onderzochten zij woonwensen voor de toekomst en de doorstroom op de woningmarkt. Zij kwamen tot het inzicht dat er weinig aantrekkelijke mogelijkheden en opties zijn voor ouderen die openstaan voor een leeftijdsbestendige nieuwe woning en om hun eengezinswoning door te geven aan nieuwe generaties. Zij ontwikkelden een kritische blik op beleid. Zij gingen het gesprek aan met wethouder Wonen, Wmo en Sport, Karin Schrederhof en namen ook na het project deel aan bijeenkomsten van de Gemeente Delft.

Filmmaker Wil in gesprek met Karin Schrederhof, wethouder Wonen, Wmo en Sport

Een van de deelnemers geeft aan dat zij door nieuwe inzichten in het project inmiddels verhuisd is naar een woning waar zij prettig ouder kan worden. Andere senioren uit Delft die de film zien geven aan ook aan het denken gezet te worden. De film brengt een gesprek op gang.

De film is in 2021 vertoond in het filmhuis van Delft, waarbij ook een debat heeft plaatsgevonden met de wethouder.

Wat werkte goed: In dit traject kwam de groep gedurende meerdere maanden samen. Door de gezamenlijke reflectie over langere tijd, ontstond een ander bewustzijn rondom wonen, een verschuiving in een kortere periode moeilijker bereikt was. Het traject werd flexibel vormgegeven en deelnemers kozen zelf de richting die de film opging. Dit was een iteratief proces. Na verloop van tijd gingen deelnemers zelf de agenda bepalen, waarbij zij ook zelf het proces gingen sturen. Ook hiervoor was het van meerwaarde dat het traject langer duurde: het eigenaarschap groeide en nieuwe vriendschappen bloeide op.

Vervolg: Vanuit het project ontstond een samenwerking met de Gemeente Delft. Een deel van de filmgroep is doorgegaan met een tweede filmproject in 2023, waarin het gezamenlijk wonen voor ouderen nader onderzocht wordt.

Link film: www.youtube.com/watch?v=9eBl30Kty7E

Delft: 2023

Doelgroep: Senioren in Delft

Onderwerp: Betekenisvol oud worden en wooninitiatieven voor senioren

Door: De Haagse Hogeschool, Lectoraat Urban Ageing, Gemeente Delft, Woningcorporatie Habion

Professionele ondersteuning: Filmdocent werkzaam bij het Lectoraat Urban Ageing van de Haagse Hogeschool

Aanpak: 7 senioren kwamen gedurende zes maanden wekelijks samen in seniorenwooncomplex De Vijverhof in Delft. Zij onderzochten samen de vraag hoe zij oud willen worden en hoe zij kijken naar wooncomplexen voor senioren, waarbij de invulling volledig vrij was. Deelnemers leerden zelf een film te maken: van het filmen met een iPad en het gebruik van beeldtaal tot het maken van een storyboard en het opbouwen van een verhaal en de montage in iMovie en Adobe Premiere Pro. De groep bezocht twee andere wooncomplexen voor senioren waar zij senioren interviewde en activiteiten in beeld brachten. Tussentijds zijn tweemaal beelden bekeken en bediscussieerd met projectpartners Gemeente Delft en woningcorporatie Habion, waarbij de regie bij de deelnemers zelf bleef.

Opbrengsten: De groep maakte gezamenlijk de documentaire 'Ouder worden...en dan?' van 34 minuten. Hierin onderzochten zij wat voor hen van belang is in het prettig oud worden in woongemeenschappen voor senioren.

Zij brengen verhalen in beeld van mensen die actief willen blijven, hoe zij dat doen in een woongemeenschap en hoe een woongemeenschap hiertoe kan uitnodigen. In een feestelijke film première werd de film vertoond aan professionals werkzaam in wonen, welzijn en zorg voor ouderen, en bewoners van wooncomplexen. De film biedt opening voor professionals en senioren zelf om het gesprek over actief blijven en samen oud worden aan te gaan en wordt vertoond in verschillende wooninitiatieven om het gesprek te openen.

Wat werkte goed: In dit traject kwam de groep gedurende meerdere maanden samen. Het traject werd flexibel vormgegeven en deelnemers kozen zelf de richting die de film opging. Dit was een iteratief proces. Na verloop van tijd gingen deelnemers zelf de agenda bepalen, waarbij zij ook zelf het proces gingen sturen. Ook hiervoor was het van meerwaarde dat het traject langer duurde: het eigenaarschap groeide en er ontstond een groepsgevoel. Deelnemers inspireerde elkaar actief te blijven, en deelnemers gingen ook zelf activiteiten organiseren in hun eigen omgeving. Het gezamenlijk terugkijken van interviews die groepjes van de deelnemers gedaan hadden zorgde voor discussie en voor het bepalen van belangrijke thema's voor in de film.

Vier deelnemers woonden in het wooncomplex de Vijverhof, een deelnemer woonde in het wooncomplex Dock van Delft, en twee deelnemers wonen zelfstandig. Deze combinatie zorgde ervoor dat mensen elkaar vanuit oprechte interesse bevroegen over ervaringen en motieven. Het bezoek aan de drie woongemeenschappen zorgde voor nieuwe inzichten en teambuilding.

Voor meer informatie: Werkplaats Sociaal Domein Den Haag en Leiden.

<https://werkplaats sociaaldomeinzhn.nl/themas/lander-thuis-wonen.html>

Bijlage 1

Voorbeeld opbouw bijeenkomsten

Bijeenkomsten	Rol projectleider	Rol Deelnemers	Benodigheden
Bijeenkomst 1 Start	Uitleg van het project, doel en werkwijze Inventariseren thema's: wat speelt er binnen de thema's? (kritische succesfactoren) Wat zou je in beeld kunnen brengen? Voorbeeldfilmpje laten zien	Bespreken prioriteiten, positieve aspecten, wensen of behoeften. Formeren teams (duo's) op basis van interesses	Flapover, of white board Stiften Beamer, scherm, laptop
Bijeenkomst 2	Uitleg over video en film maken Uitleg over interviewen en doorvragen Uitleg over informed consent Bekijken van de beelden en nabespreken	In duo's oefenen met opnemen en interviewen. Oefenen met verschillende 'shots' en soorten vragen Ondertekenen informed consent	Tablets (inclusief kabel om de tablet te verbinden aan de laptop) Richtmicrofoon Informed consent formulieren deelnemers Beamer, scherm, laptop
	Bespreken wat in beeld gebracht kan worden binnen de gekozen thema's. - Wat is de boodschap en voor wie is die bedoeld? - zijn er bepaalde mensen die geïnterviewd moeten worden? Concrete afspraken maken voor opname - bespreken topiclijst	In duo's plan opstellen voor de opnames. Storyboard invullen (bepalen plaatsen, onderwerp, opstellen topiclijst, afspraken voor interviews regelen)	Extra informed consent formulieren voor geïnterviewden uitdelen Storyboard formulieren of lege vellen papier om een storyboard op te tekenen

Bijeenkomsten	Rol projectleider	Rol Deelnemers	Benodigheden
Bijeenkomst 3	<p>Start moment op centrale plek voor alle deelnemers</p> <p>Check batterij, geluid en opname apparaten</p> <p>Langs alle deelnemers gaan om te kijken of behoefte is aan advies of hulp</p> <p>Terugkom-moment op centrale plek. Bekijken opnames.</p> <p>Bespreken resultaten</p>	Duo's gaan opnames maken	<p>Opname en geluids-apparatuur</p> <p>Mobiel telefoonnummer van projectleider of ondersteuner meegeven</p>
Bijeenkomst 4	Gezamenlijk met deelnemers monteren van filmpjes	Monteren van filmpjes	Montage app op apparatuur
Bijeenkomst 5	<p>Gezamenlijk bekijken filmpjes</p> <p>Bespreken van het verhaal en de boodschap</p> <p>Product- en proces evaluatie</p>	<p>Meedenken en reflecteren op de boodschap van de filmpjes</p> <p>Input bij de evaluatie</p>	Beamer, scherm
Voor de stakeholders	Organiseren 'preview' voor stakeholders	Projectleider	<p>Beamer, scherm</p> <p>Filmpjes</p> <p>Vragen aan stakeholders</p>
Bijeenkomst 6	<p>Presentatie en discussie</p> <p>Organiseren bijeenkomst met stakeholders, deelnemers en geïnteresseerden</p> <p>Discussie leiden</p>	Alle betrokkenen	<p>Beamer, scherm</p> <p>PowerPoint met inleiding</p> <p>Filmpjes</p>

Bijlage 2

Toestemming gebruik geluidsopnames en beeldmateriaal

[LOGO's van betrokken organisaties]

Toestemming gebruik geluidsopnames en beeldmateriaal

[naam project]

Geachte mevrouw, meneer,

U heeft uw medewerking verleend aan [naam project] dat uitgevoerd is door [naam organisaties].

We laten met het beeldmateriaal zien wat voor senioren in [naam plaats of wijk] van belang is voor *het langer kunnen wonen in de eigen omgeving*.

Wij gaan zorgvuldig om met de gemaakte opnames. Wij plaatsen geen geluidsopnames of beeldmateriaal waardoor u mogelijk schade zou kunnen ondervinden.

De filmpjes worden verwerkt tot een documentaire die wij willen laten zien aan beleidsmakers en relevante partijen om te bespreken welke verbeteringen gewenst zijn in het kader van een seniorvriendelijke omgeving.

Mogelijk worden de filmpjes ook op YouTube geplaatst als voorbeeld van een werkwijze om meningen van senioren zichtbaar te maken. Hiernaast kan het zijn dat een foto met uw afbeelding wordt gebruikt ter illustratie van de werkwijze tijdens onderwijs, op de website van [naam organisatie] of in een wetenschappelijk tijdschrift.

Met deze brief vragen we u om toestemming te geven voor het gebruik van het geluids- en beeldmateriaal.

Indien u zich bedenkt, kunt u zonder opgave van reden, uw toestemming intrekken door dit kenbaar te maken bij ondergetekende.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

[naam contactpersoon, functie, werk adres, telefoonnummer, emailadres, bereikbaarheid]

[LOGO's van betrokken organisaties]

Toestemmingsformulier gebruik geluidsopnames en beeldmateriaal [Titel project]

Hierbij verklaart ondergetekende,

Dat geluid- en beeldmateriaal opgenomen door [naam organisatie], gebruikt mag worden voor een documentaire over [onderwerp].

Dat hij/zij toestemming geeft voor het gebruik voor educatieve doeleinden op de website van [naam organisatie], YouTube of in wetenschappelijke publicaties.

Dat hij/zij is geïnformeerd over de contactpersoon bij wie hij/zij terecht kan bij vragen rondom het gebruik van beeldmateriaal. Dat hij/zij is geïnformeerd over de mogelijkheid om de gegeven toestemming in te kunnen trekken.

Datum:

Naam:

Contactgegevens:

Handtekening:

[naam contactpersoon, functie, werk adres, telefoonnummer, emailadres, bereikbaarheid]

Bronnen

Banks S., (2016) Everyday ethics in professional life: social work as ethics work, *Ethics and Social Welfare*, 10 (1), 35-52, <https://doi.org/10.1080/17496535.2015.1126623>

James, H., & Buffel, T. (2022). Co-research with older people: A systematic literature review. *Ageing & Society*, 1-27. <https://doi.org/10.1017/S0144686X21002014>

Lunch N. & Lunch C. (2006) Insights into participatory video: a Handbook for the Field. Insightshare. <https://sgp.undp.org/images/Insights%20into%20Participatory%20Video%20-%20A%20Handbook%20for%20the%20Field%20English1.pdf>

Tavy, Z. K. C. T., van Bochove, M. E., Dikken, J., von Faber, M., Rusinovic, K. M., van der Pas, S., & van Hoof, J. (2022). The Participation of Older People in the Development of Group Housing in The Netherlands: A Study on the Involvement of Residents from Organisational and End-User Perspectives. *Buildings*, 12(3), 367. MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/buildings12030367>

van Vliet J., Ligthart M., Boon M., van der Pas S. (2018) Leeftijdsvriendelijke stad in beeld. Documentaires maken met ouderen. *Geron*, 20(4), 56-59. <https://doi.org/10.1007/s40718-018-0181-3>

von Faber M, Tavy Z, van der Pas S. (2020) Engaging Older People in Age-Friendly Cities through Participatory Video Design. *Int J Environ Res Public Health*, 17(23), 8977. <https://doi.org/10.3390/ijerph17238977>

White S.A. Participatory Video: A Process that Transforms the Self and the Other. (2003) In: White S.A., editor. *Participatory Video: Images that Transform and Empower*. SAGE Publications; London, pp. 63-101.

World Health Organization (2007). Global age-friendly cities: a guide. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43755>

World Health Organization Regional Office for Europe. (2016). *Creating Age-Friendly Environments in Europe. A Tool for Local Policy-Makers and Planners*; WHO Regional Office for Europe: Copenhagen, Denmark. <https://www.who.int/publications/i/item/9789289052122>

